

FOCUS

De Belgische Werkliedenpartij (BWP) en de eerste parlamentsverkiezingen met het stelsel van het algemeen meervoudig stemrecht (AMS) van 14 en 21 oktober 1894.

In 1894 werden in België de eerste parlamentsverkiezingen met het stelsel van het AMS gehouden. Dit AMS was één jaar eerder door de BWP door een algemene staking afgedwongen.

Reeds van bij haar oprichting in 1885 stond de strijd voor het algemeen stemrecht bij de BWP centraal. Het eerste artikel van de statuten goedgekeurd op het Antwerpse BWP-congres (15 - 16 augustus 1885) liet daarover geen twijfel bestaan : "Algemeen Stemrecht. Rechtstreekse wetgeving door het volk, dat is : bekrachtiging en initiatief door het volk op wetgevend gebied, geheime en verplichtende stemming." (1)

Rond het algemeen stemrecht voerde de BWP van bij haar ontstaan dan ook een intense propagandacampagne. Zo werd al op 15 augustus 1886 een grote straatbetoging voor het algemeen stemrecht te Brussel gehouden. Vier jaar later (10 augustus 1890) slaagde de partij erin om 70 à 80.000 man te mobiliseren voor de roemruchte "Eed in het park van Sint-Gillis" (2). Deze mensenmassa beloofde er de strijd voort te zetten tot op de dag waarop "door het invoeren van het algemeen stemrecht het volk werkelijk een vaderland zal hebben verworven" (3).

In hun eis voor de invoering van het algemeen stemrecht werden de Belgische socialistenvooral gesteund door de progressieve liberalen die zowel in hun pers (bijvoorbeeld in het blad "La Réforme") en in het parlement deze kwestie aankaartten. Zij namen meerdere wetgevende initiatieven op dit gebied, maar het duurde tot november 1890 vooraleer een voorstel tot herziening van de grondwet (die nodig was om het algemeen - meervoudig - stemrecht te realiseren) van de progressieve liberaal Janson door het parlement in overweging werd genomen. Om dit voorstel door het parlement te krijgen gebruikte de BWP van haar kant het wapen van de algemene werkstaking. Het gebruik van dit wapen voor de realisatie van een politiek doel (het algemeen stemrecht) werd onder druk van de linkse en hoofdzakelijk Waalse groep binnen de BWP goedgekeurd op het partijcongres van 14 september 1890 te Brussel (4). Een eerste maal werd het stakingswapen met succes ingezet in 1892. De BWP besloot namelijk op 5 april 1892 een algemene staking te beginnen op 1 mei 1892 om de nakende verwerping door de middenafdeling van de

Kamer van het voorstel Janson (zie hierboven) af te wenden. Met succes, want op 10 mei 1892 werd het principe van de herziening alsnog goedgekeurd. En wanneer de Kamer één jaar later (11 april 1893) het voorstel van Janson effectief verwierp, riep de BWP één dag later opnieuw een algemene staking uit die de hele economie lamlegde. De onderdrukking van deze staking was zeer repressief (met onder meer zestien doden te Bergen en vijf te Borgerhout), maar ze dwong de burgerij tevens tot een concessie, met name de invoering van het AMS (5). Dit AMS kwam voort uit een compromisvoorstel van de katholiek Nijssens en hield in dat elke burger één stem kreeg. Bijkomende stemmen werden echter gegeven aan huisvaders die vijf goudfranken belasting betaalden op eigendommen of aan hen die een diploma hadden van hoger (middelbaar) onderwijs. In theorie kon men tot vijf stemmen krijgen, maar een artikel uit het compromisvoorstel bepaalde dat het maximum aantal stemmen beperkt werd tot drie. Door dit voorstel vertiendubbelde het aantal stemgerechtigden, van 137.000 naar 1.370.000. 850.000 kiezers hadden echter maar één stem, 290.000 kiezers hadden twee stemmen en 220.000 kiezers kregen zo drie stemmen (6).

Door dit systeem kregen 850.000 kiezers één stem. De kiezers die twee stembiljetten mochten inkleuren, kregen 580.000 stemmen en kiezers die drie stembiljetten in te vullen hadden, kregen een totaal van 660.000 stemmen. De "meerstemmigen" kregen daardoor 1.240.000 stemmen van het totaal aantal stemmen (2.090.000) waardoor een electorale doorbraak van de socialistenvooral werd ingedijkt. Ook de kieswetgeving zorgde hiervoor aangezien het meerderheidsstelsel gold waardoor een lijst in haar arrondissement een absolute meerderheid diende te halen om haar kandidaten verkozen te krijgen, zoniet volgde één week later een herstemming of "ballotering" (7).

Op deze wijze was het voor de BWP reeds bij voorbaat onmogelijk om verkozenen te halen in Vlaanderen. Daarom was Edward Anseele bijvoorbeeld ook kandidaat te Luik, waar hij door de "ballotering" van 21 oktober 1894 verkozen werd. Slechts zes kandidaten in Bergen en telkens één te Charleroi, Luik en Namen mochten het genoegen smaken één week eerder rechtstreeks verkozen te worden. De 19 andere kandidaten moesten één week langer wachten om hun zitjes in de Kamer te veroveren. Het AMS en het meerderheidsstelsel zorgden er ook voor dat de BWP wel genoodzaakt was om kiesallianties aan te gaan met de - progressieve - liberalen. Een resolutie

die dergelijke allianties voorstond (van Louis Bertrand en Celestion Demblon, twee van de eerste socialistische kamerleden) werd op het BWP-congres van Quaregnon, op 25 en 26 maart 1894, nipt (met 110 stemmen tegen 97 en 6 onthoudingen) goedgekeurd (8).

Op dit congres werd tevens het bekende "Charter van Quaregnon" goedgekeurd als nieuw partijprogramma. Dit programma ontstond vanuit de bekommernis om de verschillende tendensen te bewaren, de uiteenlopende stromingen met elkaar te verzoenen en de interne oppositie tegen het reformisme binnen de partij de mond te snoeren. De tekst was van de hand van Emile Vandervelde en was een compromis tussen het progressief-liberale, het sociaal-democratische en het marxistische ideeëngoed. Het legde enerzijds de klemtoon op de geweldloze verovering van de staatsmacht (algemeen stemrecht, verplicht gratis onderwijs, sociale wetgeving ...) en anderzijds op het revolutionair ideëel einddoel (de klassenloze maatschappij, het collectivisme ...) (9).

Het "Charter" kwam uiteraard net op tijd om ook als verkiezingsplatform te dienen voor de BWP voor de eerste parlementsverkiezingen met het AMS op 14 en 21 oktober 1894. (L.P.)

(1) S. Cosman, De Belgische Werkliedenpartij 1885 - 1893. Haar streven naar algemeen stemrecht, Gent, RUG, 1966 - 1967, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, p. 5

(2) E. Witte, J. Craeybeckx en A. Meynen, Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden, Antwerpen / Brussel, Standaard Uitgeverij / VUBPress, 1990, vijfde herziene druk, p. 115

(3) L. Hancké, Socialisten in het Belgische Parlement. Bij eerste verkiezingen na invoering van algemeen meervoudig stemrecht, in Mens en Taak, 1982, jaargang 25, nr. 3, p. 76

(4) Zie hiervoor : S. Cosman, op. cit., pp. 87 - 92

(5) E. Witte, J. Craeybeckx en A. Meynen, op. cit., p. 115

(6) L. Hancké, op. cit., pp. 76 - 77

(7) Ibid., p. 77

(8) A. Mommen, De Belgische Werkliedenpartij. Ontstaan en ontwikkeling van het reformistisch socialisme (1880-1914), Gent, Frans Masereelfonds, 1980, p. 111

(9) E. Witte, J. Craeybeckx en A. Meynen, op. cit., p. 113

De verkiezingen van 1894 : politieke aardverschuiving of herverkaveling "ter linkerzijde" ?

In een tijd waarin nog geen opiniepeilingen bestonden hadden de politici nog minder dan vandaag een idee van wat de invoering van het algemeen meervoudig stemrecht zou betekenen op het electorale slagveld.

Wel waren er enkele aanduidingen over het kiesgedrag van de arbeiders. De BWP had immers in de jaren van strijd voor het algemeen stemrecht eigenmachtig referenda gehouden waaraan soms grote massa's deelnamen, vooral in de grote steden. En voorts waren er, sedert de hervorming van 1889, de verkiezingen voor de Werkrechtscamers, waarbij het algemeen stemrecht voor mannelijke arbeiders ouder dan 25 van kracht was en dat gaf een indicatie van de populariteit van de BWP bij het arbeiderspubliek, dat echter sociologisch niet de meerderheid van het land vormde. De toekenning van supplementaire stemmen aan gefortuneerden en "capacitair" was overigens een bijkomende onberekenbare factor.

Het was dus koffiedik kijken. Eerste Minister Beernaert verwachtte aan de vooravond van de historische verkiezingen dat de BWP geen enkele zetel zou halen ... Anseele rekende in een pessimistische bui op hoogstens twee à drie verkozenen. Te oordelen naar de verbouwereerde conservatieve reacties op de verkiezing van 28 socialisten (in de Kamer) mogen we stellen dat dit "pessimisme" wijd verbreid was. Het katholieke blad "Le Patriote" sprak - na de verkiezingen - van een "ouragan" en voorspelde reeds de dag waarop België zou ontwaken onder de dictatuur van een socialistische meerderheid. Charles Woeste - de man die als de kwelgeest van priester Daens de geschiedenis zou ingaan - schreef aan Leopold II dat de socialistische opgang "enorm" en "verschrikkelijk" was. Internationaal bekeken was de "inbraak" van de socialisten in het Belgische parlement inderdaad een feit van betekenis, op een ogenblik dat enkel de sterke Duitse SPD een parlementaire fractie van betekenis had, in Engeland de Labour Party nog moest opgericht worden (en er daar slechts enkele vakbondsleiders op liberale lijsten waren verkozen, de zogenaamde lib-labs) en in Frankrijk slechts enkele "socialistes indépendants" in het parlement zetelden. De omvang van de socialistische doorbraak in België illustreren we met onderstaande tabel over de parlementaire vertegenwoordiging van de sociaal-democraten in Europa rond 1894.